

ชื่อรายงานการวิจัย : โครงการวิจัยและพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

: กรณีศึกษาชุมชนบ้านสันกลาง ตำบลจำป่าหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ชื่อผู้วิจัย : นางนงคราญ ไชยเมือง

นายจิระ คำบุญเรือง

นายวศิน รวมสุข

นางเบญจวรรณ พิริภักดิ์

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ปีที่ทำการวิจัย : ระยะเวลาทำการวิจัย 1 ปี ตั้งแต่ มีนาคม 2553 ถึง มีนาคม 2554

.....

สรุปผลรายงานโครงการวิจัย

โครงการวิจัยและพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านสันกลาง ตำบลจำป่าหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับสมาชิกในชุมชนฯ ศึกษาข้อมูลและประเมินศักยภาพของชุมชน พร้อมทั้งร่วมกันวางแผนแม่บทชุมชนฯ เพื่อหาแนวทางพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการชุมชนและวิสาหกิจชุมชนกลุ่มๆ ต่างๆ ในชุมชนฯ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อช่วยลดต้นทุนทางการเกษตรและครัวเรือน รวมถึงมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยการศึกษาครั้งนี้มองศักยภาพของการพัฒนาชุมชนฯ ออกเป็น 2 ด้าน คือ ศักยภาพของสมาชิกในชุมชนฯ และศักยภาพในการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจต่าง ๆ ในชุมชนฯ โดยที่ศักยภาพของสมาชิกในชุมชนฯ ประเมินได้จากการตรวจสอบตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดการที่ยั่งยืน ส่วนศักยภาพในการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจต่าง ๆ ในชุมชนฯ ประเมินได้จาก 3 องค์ประกอบ 1) ความสามารถในการบริหารจัดการของกลุ่มฯ 7 ประการ 2) หลักการหรือแนวคิดการดำเนินการของกลุ่มฯ ภายใต้ของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ และ 3) การประเมินการพัฒนาทุน 4 ประการ คือ ทุนมนุษย์ ทุนทางวัตถุหรือทุนทางกายภาพ ทุนทางสังคม และทุนสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ท้ายสุดจึงนำผลการวิเคราะห์ และบทเรียนที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาตนเองมาประมวลผล และสังเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การกำหนดแผนแม่บท และการดำเนินกิจกรรมโครงการนำร่องการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนฯ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

โดยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ผู้นำชุมชน ผู้นำสตรี ผู้นำอาวุโสของหมู่บ้าน สมาชิกเกษตรกรทั้งหมดของชุมชนฯ

พบว่าการพัฒนาหรือการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนฯ ต้องเริ่มต้นจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ๆ เพื่อให้เกิดการระเบิดจากข้างใน โดยเริ่มตั้งแต่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ ที่เริ่มจากการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ให้กับสมาชิกในชุมชนฯ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งการอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ และการประเมินความเห็นและทัศนคติเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดการที่ยั่งยืน สำหรับผลการตรวจสอบตนเอง และการประเมินความคิดเห็น เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดการที่ยั่งยืน ซึ่งพบว่าผู้นำ และสมาชิกของชุมชนฯ ส่วนใหญ่มีระดับของความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาดังกล่าวฯ เป็นอย่างดี ส่วนการประเมินตนเองในด้านศักยภาพในการบริหารจัดการที่ดีของกลุ่มตัวอย่างวิสาหกิจชุมชนทั้ง 2 กลุ่ม พบว่าการปฏิบัติโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยในระดับปานกลาง การบริหารจัดการด้านที่มีคะแนนสูงสุด ระดับดี คือการบริหารการจ้างงานของกลุ่มรองลงมาคือ ปานกลาง มีด้วยกัน 6 ด้าน โดยเรียงตามลำดับคะแนน มีดังต่อไปนี้ การบริหารสวัสดิการชุมชน การบริหารองค์การ การบริหารการเงิน การบริหารวัตถุดิบ การบริหารการผลิต และการบริหารตลาด และในด้านความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตัวอย่าง พบว่าการปฏิบัติโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยในระดับปานกลาง ส่วนในการประเมินการพัฒนาทุน 4 ประการ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมีคะแนนเฉลี่ยในระดับปานกลาง พร้อมทั้งหนุนเสริมและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยการแสวงหาความร่วมมือเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์ของชุมชนฯ

ซึ่งกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในชุมชนฯ ได้นำไปสู่การตกผลึกความคิดจากปัญหาสู่ปัญญาร่วมกันกำหนดแผนแม่บทของชุมชนฯ โดยมีวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชนฯ คือชุมชนพอเพียงที่มีความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุข มีการกำหนดแผนแม่บทชุมชนฯ 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ทางด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม 3) ด้านสิ่งแวดล้อม 4) ด้านการเมืองและการบริหารจัดการภายในชุมชนฯ หลังจากนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ของชุมชนฯ ดังต่อไปนี้ 1) การจัดทำบัญชีครัวเรือน พร้อมทั้งนำเอาข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางในการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนต่อไป 2) เปลี่ยนพื้นที่สาธารณะที่เคยรกร้างว่างเปล่าของชุมชนฯ ให้เป็นแปลงปลูกผักปลอดสารพิษของกลุ่มผู้สูงอายุ พร้อมทั้งร่วมกันสร้างบรรทัดฐานในการปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่าย 3) การนำเอาขยะเปียก และวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาทำน้ำหมักชีวภาพ และปุ๋ยหมักฯ แบบมีพัดลมเติมอากาศ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวฯ ก่อให้เกิดการพัฒนาภูมิทัศน์ในสถานที่ต่าง ๆ ของชุมชนฯ เพื่อ

การพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง พร้อมทั้งมีการขยายผลองค์ความรู้ดังกล่าว แก่เยาวชนในชุมชนฯ โดยปราชญ์ชาวบ้านของชุมชนฯ 4) เกิดโครงการนำร่องธนาคารลูกเปิด และลูกสุกร เพื่อเป็นการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ในชุมชนฯ

การวิเคราะห์

องค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งพาตนเองและเพื่อความยั่งยืน ต้องมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

1) การดำเนินงานมีลักษณะการสร้างเครือข่าย (Net Work) ต้องสร้างและพัฒนาเครือข่ายของสมาชิกให้เกิดขึ้นภายในชุมชน

2) การดำเนินงานต้องเป็นไปในลักษณะแบบบูรณาการ หรือมีลักษณะแบบองค์รวม (Holistic) โดยมีเป้าหมายหลักคือการเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

3) ปัจจัยร่วมที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ได้แก่ การมีคณะกรรมการบริหารหรือผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ในการมุ่งพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ หรือชุมชนพอเพียงที่มีความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุข มีการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงการลดมลพิษหรือของเสียต่าง ๆ

4) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการดำเนินการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอน

5) กระบวนการสร้างการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ที่สำคัญที่สุดคือการศึกษาดูงานชุมชนที่เป็นต้นแบบและมีการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองอย่างเข้มแข็ง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากชุมชนและองค์กรชุมชนอื่น ๆ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การจัดเวทีประชาคม การร่วมสรุปบทเรียน การจัดเก็บข้อมูลชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและโดยชุมชนนำไปสู่การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อจัดทำแผนพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง ตลอดจนการเข้าร่วมเวทีการเรียนรู้ของผู้นำในเวทีต่าง ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชน

6) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ ที่มีส่วนช่วยตั้งแต่ขั้นก่อตั้ง ตลอดจนการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งทุกระยะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนา

1) ในการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต้องเริ่มต้นจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับสมาชิกของชุมชน และกระตุ้นเตือน พร้อมทั้งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้รู้จักมัธยัสถ์ รักสันโดษ สร้างจิตสำนึกให้รู้จักคุณค่าของการมีชีวิตที่พอดี รู้จักคุณค่าของ

สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติรอบ ๆ ตัวเอง ดังคำกล่าวที่ว่า “มีชีวิตที่พอดี มีชีวิตที่พอเพียง”

2) เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต้องมีการกระตุ้นและหนุนเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน โดยชุมชนต้องพัฒนาความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ที่เอื้อต่อการเป็นประชาสังคม เนื่องจากการหาวิธีการแก้ปัญหา และการกำหนดทิศทางข้างหน้าของชุมชนนั้น ต้องอาศัยการสร้างและการสะสมองค์ความรู้ เพื่อสามารถปรับใช้และเป็นพื้นฐานให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นต่อไป ต้องพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้นั้นคือชุมชนต้องสร้างกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ขึ้นมาจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

3) ในการพัฒนาศักยภาพการจัดการชุมชนด้วยวิถีคิดเชิงระบบจำเป็นที่จะต้องพัฒนาระดับความรู้และทัศนคติของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคท้องถิ่น และภาคอื่น ๆ ที่ต้องพัฒนาเพื่อเสริมหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งกลไกการขับเคลื่อนที่สำคัญ คือต้องให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีเครื่องมือบริหารหรือกลไกการบริหาร และกำหนดบทบาทภารกิจของแต่ละภาคส่วนให้ชัดเจน พร้อมทั้งติดตามความก้าวหน้าในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ และการประเมินผลความสำเร็จ จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมีตัวชี้วัดที่สะท้อนถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สุขและความสำเร็จของชุมชน เช่น การลดค่าใช้จ่าย การออม เป็นต้น

.....